

SEKİZ YILLIK ZORUNLU EĞİTİM UYGULAMASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Doç. Dr. Hüseyin KIRAN

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi

ÖZET

Bireye eğitim hakkı yasal olarak verilmesine karşın bu hakkın tüm bireylerce kullanıldığı söylenemez. Eğitim görmemenin zararı yalnızca bireye değil aynı zamanda içinde yaşadığı topluma olmaktadır. Bu bakımdan eğitimin belli bir süresi zorunludur. Böylece eğitim görme bir hak olmaktan öte, yasal bir zorunluluktur. Türkiye artık sekiz yıllık zorunlu eğitime geçiş tartışmalarını geride bırakmıştır. Bir yıllık uygulama sonucunda zorunlu eğitimde finansman, program ve fiziki kapasite yetersizliği sorunları bulunmaktadır.

GİRİŞ

Bir kültürleme süreci olarak görülen eğitim, bireye yeni davranışlar kazandırma veya var olan davranışı değiştirme süreci olarak da adlandırılır. Bu yönüyle eğitim, toplumsal mirasın yeni kuşaklara aktarılması ve yetiştirilmek istenen yurttaş tipinin belirleyicisidir. Genel olarak eğitimin üç işlevi bulunmaktadır. Bunlar toplumsal, siyasal ve ekonomik işlevlerdir.

Her toplum amaçları farklı olsa, eğitim sisteminden kendi hedefleri yönünde bu üç işlevin gerçekleştirilmesini bekler. Eğitim bu işlevinden dolayı toplumların vazgeçemediği bir zorunlu görev durumuna gelmiştir. Tarihsel süreç içinde önce din adamları, soylular ve askerler için düşünülen eğitim, zamanla her yurttaşın faydalanması gereken bir hak durumuna gelmiştir. Kuşkusuz bu gelişme tarihsel süreç içinde çabuk ve kolay olmamıştır. Reform ve Rönesansla başlayıp, I. ve II. Dünya savaşından sonra uluslar arası işbirliğiyle eğitim hakkına ilişkin önemli kararlar alınmıştır.

16 Kasım 1945 yılında Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) kurulmuştur. Birleşmiş Milletler örgütünün 10 Aralık 1948 yılında kabul ettiği İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile herkesin eğitim hakkına sahip olduğu kabul edilmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi 06.04.1949 yılında onaylayarak bu sözleşmenin hükümlerini kabul etmiştir.

Ülkemizde eğitim hakkına ilişkin gelişmeler Uluslararası gelişmelere paralel olarak gelişmiştir. Birleşmiş Milletlerin kararından önce, hatta Osmanlı İmparatorluğu döneminde eğitim hakkına ilişkin olumlu gelişmeler olduğu bilinmektedir. 1824 yılında II. Mahmut yayınladığı bir fermanla ilköğretimi tüm kız ve erkek çocukları için zorunlu kılmıştır. 1876 yılında kabul edilen Anayasa ile Osmanlı bireylerinin tümü için ilköğretim zorunlu duruma getirilmiştir (Akyüz, 1997, s.195). Herkesin eğitim hakkına sahip olduğu daha sonraki tarihlerde çıkarılan eğitimle ilgili tüm resmi belgelerde yer almasına karşın, uygulamada eğitim hakkının tüm

bireyler tarafından kullanılması bugün bile önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bireylere tanınan bu hakkın kullanılmadığı bilinmektedir. Eğitim hakkının kullanılmasında özellikle bölgelere ve cinsiyete dayalı eşitsizlikler bulunmaktadır.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte eğitimde önemli reform hareketleri başlamıştır. Eğitim-öğretim birliği yasası, yeni Türk alfabesinin kabulü, 1961 yılında çıkarılan 222 sayılı ilköğretim kanunu ve 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile eğitimde önemli gelişmeler sağlanmıştır.

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu sekiz yıllık eğitimi benimsemiş ancak, geçici bir maddeyle ortaokulu bu zorunluluk dışında tutmuştur. 1973 yılından 1997 yılına kadar Türkiye zorunlu eğitimin süresinin artırılmasına yönelik uzun vadeli ve sistemli bir çalışma yapmadan uluslararası ve iç politiklardaki gelişmeler sonucu sekiz yıllık zorunlu eğitim gündeme gelmiş ve aniden plansız bir şekilde 16.08.1997 tarihinde 4386 sayılı yasayla sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasına geçilmiştir. Oysa, sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulamasına geçiş çalışmaları 1973 yılında sistemli ve planlı bir şekilde başlasaydı, bugün zorunlu eğitime geçiş sorunlarının bir çoğunu tartışır durumda olmayacaktık.

Niçin Zorunlu Eğitim ?

Milli Eğitim Temel Kanunda ve Anayasada tüm vatandaşlara bir hak olarak verilen ilköğretim, bireylerin kendi isteğine, keyfiyetine bırakılmaksızın herkesin kullanması gereken zorunlu bir haktır. Bireyin bunu kullanma ve kullanmama hakkı sınırlıdır. Bu bakımdan eğitim, özellikle ilköğretim bir hak olmaktan çok, bir zorunluluktur. Bu zorunluluk nedendir? Bu sorunun yanıtı önemlidir. Toplumsal bir varlık olan insan bir toplumun üyesi olarak doğar. Daha sonra o toplumun etkin bir üyesi olabilmek için toplumsallaşma sürecine katılır.

Birey eğitim yoluyla toplumsallaşarak, toplumun etkin bir üyesi olur. Toplumsal kuralları ve işbirliğini öğrenir. Bir meslek sahibi olarak toplum kalkınmasına katkıda bulunur. Hiç eğitim görmeyen bireylerin zararı hem kendisine, hem dolaylı olarak da içinde yaşadığı topluma olacaktır. Özgü ve Sağlam'a göre; Eğitimsizliğin sonuçlarına sadece birey değil toplum da katlanır. Bu nedenle toplum eğitim almama özgürlüğünü bireye tanımaz ve asgari ölçüde gerekli olan eğitim süresini zorunlu kılar (Özgü ve Sağlam, Yenyüzyıl Gazetesi, 8 Nisan 1997). İkibinli yıllara girerken eğitim almamış bir yurttaş toplumun gelişmesini olumsuz yönde etkiler. Eğitimsiz bireyler toplumsal değişmeye uyum sağlayamazlar. Bu nedenle eğitim hakkını kullanmayan bir bireyin devlete zararı kendine olan zararından daha fazladır. İşte bu gerçeği gören devletler eğitimi yurttaşları için bir hak olarak değil, yerine getirilmesi gereken bir zorunluluk olarak görmektedirler.

Kavak'a göre ilköğretimin toplumsal ve kişisel yararlarına ilişkin literatür ilköğretimin toplum ve birey açısından vazgeçilmez bir araç olduğunu kanıtlayacak düzeydedir (Kavak, 1997. S.17).

Sonuç olarak, Zorunlu ilköğretim; devlete ve benimsenen yönetim şekline inanan yurttaşların yetiştirilmesinde, toplumun kültürel mirasının benimsenmesinde, çağdaş, demokratik, laik toplumun oluşturulmasında ve toplumsal kalkınmanın sağlanmasında gerekli ve zorunludur.

ZORUNLU EĞİTİM UYGULAMASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

1997-1998 Öğretim yılında başlatılan sekiz yıllık zorunlu Eğitim uygulamasında bir öğretim yılı geride kalmıştır. Bu süre içinde uygulamada karşılaşılan sorunlar belli başlıklar altında şu şekilde sıralanabilir.

a) Finansman Sorunu:

Sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulamasında karşılaşılmaması beklenen en önemli sorunun finansman olduğu çok açıktır. Çünkü beş yıllık zorunlu eğitim uygulamasında bile eğitimin en önemli sorunu finansman sorunu idi. Eğitime ulusal bütçeden yeterince pay ayrılmaması, yerel yönetimlerin eğitime aktif olarak katılmaması önemli birer sorun olarak durmaktaydı. Bu durumu bilen yetkililer sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulamasında birinci olarak karşılaşılabilecek finansman sorununu çözebilecek yeni kaynak arayışlarına gitmişlerdir. 4306 Sayılı yasa ile finansman sorununu önemli ölçüde çözecek yeni kaynaklar yaratılmıştır. Bu yasa ile bir yılda ciddi ölçüde finansman artışı olduğu gözlenmektedir. Ancak çeşitli fonlarda toplanan bu paraların milli eğitime geç aktarılması önemli bir sorun oluşturmaktadır. Ayrıca fonda toplanan bu paraların yerinde ve etkili kullanılması gerekmektedir. Yeni yasa ile zorunlu eğitim uygulamasında finansman sorunu olduğu söylenemez. Ancak bu finansmanın yerinde, zamanında ve etkili kullanım sorunu bulunmaktadır. 4306 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinden 02.11.1998 tarihine kadar sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim için katkı payı olarak 203 trilyon 303 milyar lira sağlanmıştır (MEB.1998, S.18). Kişi ve kuruluşlarca yapılan yardım ve bağışlar ve nema gelirleriyle bu miktar 208 trilyon 665 milyar liraya ulaşmıştır. Sağlanan bu gelir hiç kuşkusuz küçümsenecek bir miktar değildir.

b) Program Sorunu :

Sekiz yıllık zorunlu eğitime geçmek, 5 yıllık ilköğretim ile 3 yıllık ortaokulun birleştirilerek sekiz yıllık ilköğretim okuluna dönüştürülmesi değildir. Bu birleşimin eğitim programı bütünlüğü sağlanarak gerçekleştirilmelidir. Sekiz yıllık zorunlu eğitimin bir yıllık uygulaması sonunda bu program bütünlüğünün sağlandığını söylemek çok zordur. Milli Eğitim Bakanlığı, ilköğretimin sistem bütünlüğü içinde ve kesintisiz olarak uygulanmaya başlamasıyla birlikte ilköğretim programında bütünlüğü destekleyecek yönde yenilikler yapılmaya başlanmıştır (MEB.1998, S.10) demesine karşın bu çalışmalar çok yetersizdir. Birçok dersin sekiz yıllık yeni programları henüz belirlenmemiştir. Ancak, bu yönde olumlu gelişmeler bulunması sevindiricidir. Bu çalışmaların hızla sonuçlandırılması en önemli unsur olan program bütünlüğünün sağlanması ivedi ve zorunludur. İlköğretim okulu programları hayata hazırlama ilkesi esas alınarak dersler arasında ilişkiler kurularak yeniden düzenlenmelidir (Çağlar, 1991,S.258).

c) Fiziki Kapasite Yetersizliği Sorunu :

Sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasında karşılaşılan bir diğer sorunda fiziki kapasite yetersizliğidir. Önceki beş yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasında fiziki kapasite yetersizliği bulunmaktaydı. Birçok ilköğretimde yeterli dersliğin bulunmaması sonucu, sınıflar çok kalabalıktır. Ayrıca fiziki kapasite yetersizliğinin doğurduğu bir sonuç olan ikili öğretim diğer önemli bir sorundur. Bu gerçek Milli Eğitim Bakanlığınca da kabul edilmektedir. Temel Eğitimin mevcut fiziksel alan kapasitesi, beşinci sınıfı bitiren bir çok öğrenciyi karşılamaya yetersizdir (MEB.1998, S.21).

Sekiz yıllık zorunlu ilköğretime geçilmesiyle uygulamanın ilk yılında 6. Sınıfa kayıt olan öğrenci sayısında % 30.2' lik bir artış oranı sağlanmıştır. Bu artış oranı uygulamanın ilk yılında önemli bir gelişme olduğunun göstergesidir. Toplumun zorunlu ilköğretime bakışının olumlu olduğu söylenebilir. İlköğretimde birinci yılın sonunda okullaşma oranı gayri resmi verilere göre % 81 olduğu belirtilmektedir. Bu oran önemli bir gelişmedir. Bu öğretim yılından itibaren ilköğretimde okullaşma oranı giderek daha da artacaktır. Bunun sonucunda yeni dersliklere gereksinim duyulacaktır.

4306 Sayılı yasa ile sağlanan eğitime katkı payı sonucu 1997 yılı için öngörülen fiziki kapasite % 80 oranında artırılmıştır (MEB.1998.s.11).

Eğitim finansmanın yetersizliği, okullaşma oranının düşüklüğü, bina, araç-gereç, laboratuvar v.b. yetersizlikler akla gelebilen önemli eğitim sorunlarından bazılarıdır. Aslında bu sorunlar yıllardır değişmeyen (kronikleşmiş) sorunlardır (Kıran,1999.s.9).

İlköğretimde yeni finansman kaynaklarının yaratılmasıyla mevcut fiziki kapasite oranında da önemli artışlar olmuştur. Görülüyor ki yıllardır kronikleşmiş bir sorun olan bu kapasite yetersizliğinin çözümlenebileceği anlaşılmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken bu kaynakların çok rasyonel kullanılması, okul ve derslik ihtiyaçlarının belirlenip, yapılacak bir planlama ile karşılanmasıdır.

Diğer taraftan küçük yerleşim birimlerine sekiz yıllık okul yapımı yerine özellikle kırsal kesimde merkezi yerleşim birimleri belirlenerek eğitim yatırımları bu yerleşim yerlerine yapılmalıdır. Bu nedenle her il ve ilçe bazında eğitim haritaları hazırlanmalıdır. Taşınmaz ilköğretim uygulaması ile boş kalan derslikler yaygın eğitim etkinliklerinde kullanılmalıdır.

SONUÇ

Demokratik, çağdaş, laik Türk toplumunun oluşturulmasında bireysel ve toplumsal refah düzeyine ulaşmada ve ikibinli yıllarda bilgi çağında, modern ve uygar toplumlar arasında yer alabilmek için ilköğretimin zorunlu ve her yurttaş için bir hak olması artık tartışılmaz.

Sekiz yıllık ilköğretime geçelim, geçmeyelim tartışması artık çok gerilerde kalmıştır. Bir yıllık uygulama sonunda bu uygulamaya karşı çıkanlar haksız olduklarını anlamışlardır. Türkiye sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulaması ile uluslar arası bir eksikliğini gidermiştir.

Bu zorunlu eğitim tartışmaları bir tarafa bırakılarak, her yurttaşın bu haktan yararlanabilmesine yönelik çalışmalara hız verilmelidir. Zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılması her çocuğun bu haktan yararlanmasıyla başarıya ulaşacaktır. Zorunlu eğitimde okullaşma oranı süratle % 100'e çıkarılmaya çalışılmalıdır. Okullaşma oranının artışı engelleyecek en önemli sorun kırsal bölgelerimizdeki yerleşim birimlerinin dağılımından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, program bütünlüğünün sağlanamaması diğer bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Program bütünlüğü yapılacak ciddi program geliştirme çalışmalarıyla sağlanabilir. Bu çalışmaların sonuçlarının şimdiden bazı derslerde alınması sevindiricidir. Bu çalışmaların tüm dersleri kapsamı gerekmektedir. Ancak Türkiye'nin yerleşim yapısından kaynaklanan sorun daha ciddi bir sorundur. Bu sorunların ilçe düzeyinde eğitim bölgeleri oluşturarak çözümlenmesi gerekmektedir. Bu konuda daha çok bilimsel çalışmalara yer verilmeli ve bu çalışmalar bakanlıkça desteklenmelidir.

Finansman ve fiziki kapasite yetersizliği sorunu önemli bir sorun olarak görülmemektedir. Zorunlu eğitim uygulamasına azımsanamayacak ölçüde kaynak yaratıldığı gözlenmektedir. Yeter ki bu kaynaklar akıllıca kullanılın.

Türkiye, sekiz yıllık zorunlu eğitimi benimseyerek, bir yıllık uygulama sonucunda bunu başarabileceğinin işaretlerini vermiştir. Şimdi yapılması gereken zorunlu eğitimin onbir yıla çıkarılmasıdır. Ülkemiz insanı bunu çoktan hak etmiştir.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Yahya **Türk Eğitim Tarihi** Ankara: Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Fakültesi 1997
- ÇAĞLAR, Adil. "İlköğretim Okulu Uygulaması ve Bazı Öneriler" **Eğitimde Nitelik Geliştirme** **Eğitimde Arayışlar. Sempozyumu Bildiri Metinleri** : Kültür Koleji Genel Müdürlüğü Eğitim-Araştırma-Geliştirme Merkezi İstanbul. 1991.
- KAVAK, Yüksel. **Dünyada ve Türkiye de İlköğretim.** Pegen Yayınları Ankara. 1997.
- KIRAN, Hüseyin. "Türk Eğitim Sisteminde Sorunların Çözülemediği Nedenleri" Ankara, Çağdaş Eğitim Dergisi sayı:202,Eylül 1994.
- MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. **Cumhuriyetin 75. Yılında Gelişmeler ve Hedefler Milli Eğitim.** Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma ve Planlama Koordinasyon Kurulu Başkanlığı yayınları Ankara 1998.
- ÖZGÜ Tahir, Mustafa Sağlam "Hem Bir Baltaya Sap Hem de Adam Olmak" Yeni Yüzyıl 09.04.1997